

ROMAN İNCELEMESİNİN TEORİK TEMELLERİ VE UYGULAMALARI ORHAN HANÇERLİOĞLU HİKÂYEDEN ÖTE ROMANDAN BERİ

Meral DEMİRÜREK, *Orhan Hançerlioğlu Hikâyeden Öte Romandan Beri*, Akademik Kitaplar, 2. Baskı. ISBN: 6055688318

Burcu ÖZAYDIN YAKIŞTIRAN¹

Türk edebiyatının romanla tanışması Tanzimat Edebiyatı döneminde olmuştur. Tanzimat dönemindeki ilk örneklerin ardından Servet-i Fünun topluluğu özellikle Halit Ziya ile Batılı roman formuna ulaşan romancılığımız, 2. Meşrutiyet döneminde sosyal, siyasi ve tarihi problemler etrafında yoğunlaşır. 1. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele bu dönem romanlarının konu çerçevesini oluşturur. Cumhuriyet döneminde romanlarımız hem kalite hem de sayısal açıdan büyük bir atak yapar. Cumhuriyet'in ilk yılları 2. Meşrutiyet döneminin devamı olarak nitelendirilebilir. Söz konusu 1. Dünya Savaşı ve Milli Mücadele'nin hatıralarının

yanında Cumhuriyet ideolojisini, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsetme amacıyla yazılan, Anadolu'ya yönelen romanlar yoğun bir biçimde görülür. Atatürk dönemi romancılığının ardından Cumhuriyet romanının ikinci dönemi yeni neslin eser vermeye başladığı; seçilen konu ve tema, sanat eğilimleri, üslup ve teknik bakımından yeni arayışların, yeni yapılanmaların göstergesi olarak ortaya çıkar. 1951 itibarıyla roman sahasında görülen Orhan Hançerlioğlu, Anadolu insanıyla birlikte kent insanının sorunlarına da eğilerek bu dönemin dikkat çeken yazarlarından biri olarak karşımıza çıkar.

¹ Okutman, Hitit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. e-posta: burcuozaydin@hitit.edu.tr

Orhan Hançerlioğlu, daha çok felsefe, düşünce tarihi ve sözlük çalışmalarıyla tanınmakla birlikte edebiyatımıza şiir, hikâye ve roman türlerinde katkıda bulunmuş önemli bir isimdir. Ayrıca dil ve edebiyatımız ile ilgili birçok mesele hakkında yazılar yazmış, çeşitli edebî yarışmalarda jüri üyesi olarak yer almıştır. Edebî hayatına şiir ile başlamış, bir süre hikâye ile ilgilenmiş, roman ile de devam etmiştir. Edebiyatımıza sekiz roman kazandırmış, büyük hikâye ölçütünde dar tuttuğu romanlarının her birinde yeni bir biçim denemesine girişmiştir. Döneminin en çok okunan yazarlarından biri olarak söz edilmektedir. Ancak önemi yeteri kadar anlaşılamamış, ihmal edilmiş sanatçılarımızdandır. Adı hep felsefeye yönelik çalışmalar ile anılmış, çeşitli kaynaklarda eserlerinin adları verilerek geçitirilmişdir. Doç. Dr. Meral Demiryürek'in Roman İncelemesinin Teorik Temelleri ve Uygulamaları Orhan Hançerlioğlu Hikâyeden Öte Romandan Beri, adlı kitabı Orhan Hançerlioğlu'nun romanlarını odak noktası alıp yazarın bu yönünü vurgulamayı ve onun Türk edebiyatındaki yerini ve önemini ortaya koymayı amaçlayan bir çalışmadır. İlk baskısı 2010 yılında yapılan kitap, gördüğü talep üzerine 2016 itibariyle Akademik Kitaplar tarafından ikinci kez basılmıştır.

Titiz bir çalışmanın ürünü olan kitap; giriş, sonuç ve kaynakça kısımları haricinde sırasıyla "Roman İncelemesinin Teorik Temelleri", "Orhan Hançerlioğlu Hayattan Yazıya", Orhan Hançerlioğlu'nun Roman Anlayışı ve Romancılığı", "Orhan Hançerlioğlu'nun Romanları" başlıklarını taşıyan dört bölümden oluşmaktadır. Ayrıca kitabın sonunda "Belgeler ve Fotoğraflar" başlığı altında arşiv kaynaklarından çeşitli örneklere de yer verilmiştir.

Kitabın odak noktasında roman olması sebebiyle giriş kısmında romanın ne olduğu, neden okunduğu, Batı edebiyatında doğuşu ve edebiyatımıza girişinden Orhan Hançerlioğlu'nun romanlarını yazmaya başladığı 1950'lere kadar Türk romanının izlediği gelişim genel hatlarıyla sunulmuş, okuyucuya bir perspektif kazandırılmıştır.

Çalışmanın "Roman İncelemesinin Teorik Temelleri" başlığını taşıyan birinci bölümü roman incelemesinin nasıl yapılması gerektiğine dair temel bilgileri içermektedir. Roman kurgusunun temel başlıkları olan "yapı"(olay örgüsü, kişiler, mekân, zaman) "tema", "dil ve anlatım" unsurlarına ek olarak "anlam ve yorum" ile "zihniyet" gibi yeni unsurlardan da söz edilmiştir. Bu bölümde Alex Martin, Robert Hill, Robert Dıyannı, Şerif Aktaş, İsmail Çetişli gibi yerli

ve yabancı birçok teorisyenin fikirlerine başvurularak kapsamlı bir roman inceleme teorisi ortaya konulmuştur.

Kitabın ikinci bölümü ise “Orhan Hançerlioğlu Hayattan Yazıya” başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Orhan Hançerlioğlu'nun hayatı; ilk, orta ve lise öğrenimi gördüğü Şişli Terakki Lisesi Arşivi'nde bulunan belgeler ile onun uzun bir süre görev yaptığı İETT (İstanbul Elektrik Tramvay ve Tünel İşletmeleri) Arşivi'nde korunan sicil dosyasındaki belgelere dayanan ciddi bir araştırma sonucu hazırlanmıştır. Orhan Hançerlioğlu'nun hayatı; doğumundan eğitimine, aile hayatından görevde bulunduğu memuriyetlerine ve ölümüne kadar geniş bir perspektiften sunulmuştur. Ayrıca yazarın edebî hayata girişi, ilk yazıları, okuyup etkilendiği yazarlar ve kitaplar, şiirden hikâyeye, hikâyeden de romana geçişi gibi sanatına dair ayrıntılara yer verilmiştir. Ayrıca yazar ile yapılan söyleşiler, röportajlar ve hakkındaki eleştiriler de bulunmaktadır. Bu bölümde Orhan Hançerlioğlu'nun hayatına dair birçok ayrıntının gün yüzüne çıkarılması, çalışmaya ayrı bir değer ve önem katmaktadır.

Üçüncü bölüm olan “Orhan Hançerlioğlu'nun Roman Anlayışı ve Romancılığı” ile yazarın asıl vurgulanmak istenen yönü olan romancılığı üzerinde durulmuştur. Bu bölümde, Orhan Hançerlioğlu'nun roman anlayışı başta Varlık dergisi olmak üzere dönemin çeşitli dergilerine yazdığı yazıların ve kendisiyle yapılan röportajların ışığında kapsamlı bir biçimde ortaya konulmuştur. Hançerlioğlu'nun romancılığı üzerine değerlendirmelere ise romanları hakkında yapılan eleştiriler, bu eleştirilere yazarın verdiği cevaplar ve romanlarının değerlendirilmesi sonucunda ulaşılmıştır. Orhan Hançerlioğlu'nun her türlü ayrıntıdan ve karmaşadan arınmış, hacim olarak küçük romanlarının onun belirgin özelliği olduğu vurgulanmıştır. Bu vurgu bizzat Orhan Hançerlioğlu'nun kendi romanları için kullandığı “hikâyeden öte romandan beri” ifadesinin kitabın başlığında da kullanılmasıyla güçlendirilmiştir. Onun romanlarının başka bir özelliğinin derin felsefi ve psikolojik temellere dayanması olduğundan hareketle psikoloji ve felsefeyle de bağlantı kurulmuştur. Her bir romanında yeni bir biçim denemesinde bulunan yazarın, romanlarını “aşk, para ve erdem” unsurları üzerine kurduğu tespitine varılmıştır. Dil konusunda ise oldukça titiz olan yazarın, 1956'da “Ali” adlı romanı ile Türk Dil Kurumu Ödülünü kazanmış olması da romandaki başarısının kanıtı olarak sunulmuştur.

Dördüncü bölüm “Orhan Hançerlioğlu’nun Romanları” başlığını taşımaktadır. Bu kısımda yazarın sekiz romanı, çalışmanın birinci bölümü “Roman İncelemesinin Teorik Temelleri” kısmında ortaya konan roman inceleme teorilerinden hareketle değerlendirilmiştir. Romanlar yayımlanma tarihine göre Karanlık Dünya (1951), Büyük Balıklar (1952), Oyun (1953), Ekilmemiş Topraklar (1954), Ali (1955), Kutu Kutu İçinde (1956), Yedinci Gün (1957), Bordamıza Vuran Deniz (1960) olmak üzere kronolojik olarak ele alınmıştır. Her bir roman “Tanıtım”, “Yapı (Olay Örgüsü, Kişiler, Mekân, Zaman), Tema”, “Dil ve Anlatım”, “Anlam ve Yorum”, “Zihniyet” başlıkları üzerinden gidilerek, grafik ve şema tekniğiyle de desteklenip ayrıntılı bir biçimde tahlil edilmiştir. Ayrıca değerlendirme yapılırken Hançerlioğlu’nun romanlarında izlerinin görülebildiği Alfred Adler tarafından geliştirilen bireysel psikoloji ile Carl Gustave Jung’un temellerini attığı analitik psikolojinin verilerinden de faydalanılmıştır. Bunlara ek olarak Orhan Hançerlioğlu’nun romanlarını yazdığı 1950’li yıllarda etkileri hissedilen ve çok tartışılan varoluşçuluk felsefesinin ilkeleri de dikkate alınmıştır. Çalışmanın en hacimli kısmı bu bölümdür. Üçüncü bölüm “Orhan Hançerlioğlu’nun Roman Anlayışı ve Romancılığı”nda varılan tespitler, özellikle bu bölümün neticesidir.

Kitabın “Sonuç” kısmında ise yazarın edebiyat tarihimizdeki yeri ve önemi üzerine genel bir değerlendirmede bulunulmuştur. Kitabın sonuna faydalanılan kaynakları belirten “Kaynakça” ve kişi ve eser adlarının geçtiği sayfaları belirten “Dizin” de eklenmiştir.

Çalışmanın dikkat çekici taraflarından biri de kitabın sonunda yer alan “Belgeler ve Fotoğraflar” kısmıdır. Doç. Dr. Meral Demiryürek, özellikle Şişli Terakki Lisesi ve İETT’de yaptığı arşiv çalışmaları sonucunda ulaştığı belge ve fotoğraflardan bir kısmını bu bölümde okuyucular ile paylaşmıştır. Orhan Hançerlioğlu’nun çocukluğundan ölümüne kadar çeşitli fotoğraflarına yer verilmiştir. Ayrıca yazarın öğrencilik hayatında aldığı raporlardan sınav kâğıtlarının örneğine, nüfus cüzdan suretinden memuriyet hayatındaki izin dilekçesine, ölümü üzerine verilen gazete ilanlarına kadar birçok belge burada bizzat görülebilmektedir.

1950’li yıllarda yenilikçi ve verimli bir yazar olarak tanınan Orhan Hançerlioğlu, 1960’lı yıllar itibarıyla roman ve hikâye yazmayı bırakıp felsefe ve sözlük çalışmalarına yoğunluk vermiştir. Bu durum, Orhan Hançerlioğlu’nun edebî kimliğinin hızla unutulmasına, felsefeci kimliğiyle öne çıkmasına sebep olmuştur. Orhan Hançerlioğlu ve romanları ile ilgili daha

önceden yapılmış çalışmalar olmakla birlikte bunlar müstakil ve ayrıntılı değildir. Günümüzde roman incelemesinin ulaştığı nokta ve yeni geliştirilen yöntemler dikkate alındığında yeterli de değildir. Bu çalışmada, dünyada ve Türkiye’de geliştirilmiş roman inceleme metotları kullanılarak kapsamlı bir değerlendirme yapılmıştır. Ayrıca Orhan Hançerlioğlu hakkında gün yüzüne çıkarılan bilgiler sebebiyle çalışma, büyük bir değer taşımaktadır. Doç. Dr. Meral Demiryürek, titiz bir biçimde hazırladığı bu kitabı ile hem edebiyat tarihimize katkıda bulunmuş hem de ihmal edilen Orhan Hançerlioğlu’nu günümüz okuyucusuna hatırlatmıştır. Ayrıca çalışmasında izlediği ayrıntılı çalışma yöntemi ve roman inceleme metoduyla akademik olarak oldukça faydalı bir eser ortaya çıkarmıştır.